

ZIMÁNYI ÁRPÁD

HELYES KIEJTÉSÜNK ÜGYE A
TÖMEGTÁJÉKOZTATÓ ESZKÖZÖKBEN
(1945–1985)

ABSTRACT:*(Language cultivation in the media: the problems of the phonetics and right pronunciation)* The author examines the language cultivation in the Hungarian media with a special emphasis on phonetics and right pronunciation. The newspaper articles, the radio and television programmes on this theme are classified and analysed.

A sajtó, a rádió és a televízió nyelvművelő munkásságának legszélsőségesebb területe a kiejtési és a beszédtechnikai témák feldolgozása. Négy évtizedet áttekintve megállapítható, hogy egyes időszakokban alig foglalkoztak ezzel a tárgykörrel, máskor viszont megkülönböztetett figyelemmel voltak iránta. A föllelt adatok (cikkek, közlemények, műsorok) alapján több szakaszra bontható a vizsgált negyven év.

1.1. 1945 és 1953 között csupán elszórtan jelentek meg idevágó közlések, ezért lényegi megállapításokat nem lehet tenni.

1.2. A kiejtés 1954-től vált önálló nyelvművelő ággá a sajtóban és a rádióban. 1964-ig az összes nyelvművelő közlemény 5%-a tartozott e csoportba.

1.3. 1965-től 1975-ig a legnépszerűbb nyelvművelő területek közé számított a hangtan és a beszédtechnika a sajtóban (10%). A rádióban és a televízióban ekkor még hiányzott a vele kapcsolatos rendszeres foglalkozás.

1.4. 1976 után a sajtóban csökkent az érdeklődés a beszédművelés iránt, a rádió viszont állandó fórumot biztosított a témának.

2. A négy korszak részletes bemutatása

2.1. 1945–1953. A nyelvművelésünket átható elvi viták közepette kevés figyelem jutott a kiejtési gondoknak. Jó kezdeményezésről már 1946-ban beszámolhatott a sajtó, amikor szólt a rádióbemondók képzéséről, de a további cikkek elmaradtak. Maga az írás viszont témájában tipikus és előremutató: később is mindvégig fontos szerepe volt a rádióknak, illetve a televízióknak, s az ország nagy nyilvánossága előtt megszólaló hivatásos beszélők gyakran kerültek a nyelvművelő cikkek vizsgálódásának középpontjába.

A rádió nyelvi témájú előadásai ekkor nem tértek ki idevágó kérdésekre (Msn. 1945–1946: 40; 1947: 95), csak a nyelvészeti szaklapok foglalkoztak a témával (SEBESTYÉN ÁRPÁD: Nyelvművelő irodalmunk 1945-től 1960-ig. MNy. 1961: 368).

Többéves kihagyást követően csak 1952-ből és 1953-ból vannak újra adataink: a Magyar Rádió című lap – melynek utódja lett a Rádió- és Televízióújság –, valamint a Magyar Nemzet Rádióbírálat elnevezésű rovata egyre gyakrabban talált javítanivalót, az utóbbi például a bemondók hanganyagának tárgyhoz illő megválasztását (1953. jún. 6. és aug. 19.).

A hangtani és beszédtechnikai cikkek ilyen kis számát azzal magyarázhatjuk, hogy a nyelvészek ekkor még nem jelentkeztek a népszerű sajtóban, s ezek a kérdések a „műkedvelő” nyelvészek számára (SEBESTYÉN szóhasználat; i. h.) elég nehéznek bizonyultak.

2.2. 1954–1964. A második időszakot a korábbinál fokozottabb érdeklődés jellemezte, bár jelentős ingadozást tapasztaltunk.

Biztatóan indult ez a periódus: egyik évről a másikra hirtelen megugrott a helyes kiejtéssel foglalkozó publikációk száma, s kivételesnek tekinthetjük a cikkek magas arányát (1954: 19 írás – 10%). Figyelemre méltó, hogy a vidéki lapok hatszor szóltak a témáról, holott az 1950-es években hiányolnunk kellett a fővároson kívüli sajtó nyelvművelését. Ennek az a magyarázata, hogy a tájnyelvi és a tájszólási sajátosságok bemutatására ekkor már sűrűbben vállalkoztak a helyi kiadványok, mint a központiak (Debreceni Néplap 1954. ápr. 22., dec. 25.; Dunántúli Napló 1954. ápr. 25. stb.).

A Magyar Rádió című lap 1954-ben ugyancsak hat írást szentelt kiejtésünk gondjainak, közülük kiemelkedik a magán- és mássalhangzók időtartamának helyes ejtismódjával foglalkozó vitasorozat, melyet LŐRINCZE LAJOS összegezett (nov. 22–28. közötti szám).

Az Édes anyanyelvünk című rádióműsor rendszeresen szólt nyelvjárási sajátosságainkról (kb. 5%).

1955 után a sajtóban időlegesen visszaszorult a nyelvművelő cikkek sorában a hangtan, mert akkor fontosabb, időszerű témák jobban lekötötték a figyelmet (pl. a helyesírás, az AkH. 10. kiadása körüli viták miatt). 1963-ban kezdődött el a közlemények számának és arányának az a növekedése,

amely elvezetett a gazdag példaanyaggal jellemezhető következő időszakhoz. Bővült a tematika: a helyes magyar ejtémód mellé fölzárkóztak az idegen szavak kiejtésének nehézségeit taglaló írások. Nemritkán vitákra került sor (pl. a Magyar Nemzetnek az *ë-ö* váltakozásáról, az *e* hang túltengéséről, 1964. nov. 21., dec. 6., 13., 20. stb.).

Ekkor még főleg a színvonalas rovattal büszkélkedő lapok (Magyar Nemzet, Élet és Tudomány) törekedtek tudatosan arra, hogy kiejtésünk gondjait ecseteljék. A helyzet egyoldalúságáról árulkodik a következő adat: 1964-ben 30 sajtótermék közül mindössze háromban jelentkeztek hangtani problémákkal. Rá egy évre viszont örömdetesesen megváltozott ez a szerencsétlen arány.

2.3. 1965–1975. 1965 nem véletlenül tekinthető határpontnak: október 22–23-án rendezték meg az *egri kiejtési konferenciát*. Közvetve ugyan ez is hozzájárulhatott a beszédtechnika iránti érdeklődés fokozódásához, közvetlenül mégsem mérhető le a sajtóban a tanácskozás hatása. Mindössze három híradásból értesülhettek az olvasók e fontos eseményről (Népszava 1965. okt. 22., Hajdú-bihari Napló 1965. okt. 31., Köznevelés 1966. jan. 21.), és csupán egyetlen bővebb áttekintés született, FERENCZY GÉZA jóvoltából (Somogyi Néplap 1967. dec. 24.). Ezekben az években éppen FERENCZY volt az a nyelvész, aki a legtöbbször emelt szót a helyes kiejtés ügyéért a napi- és hetilapokban (pl. 1969–70-ben hét cikk: Magyar Hírlap 1969. jan. 2., 16.; Élet és Tudomány 1969. 49.; 1970. 1., 28., 31.; Rádió- és Televízióújság 1970. 1.)

A sajtónál közvetlenebb módon tükröződtek a konferencia határozatai a rádió és a televízió tevékenységében. Háromtagú bizottságot jelöltek ki a helyzetelemzés elkészítésére és a feladatok megállapítására (DEME LÁSZLÓ, LŐRINCZE LAJOS, RÁCZ ENDRE), ám a kívánt folytatás elmaradt. 1967-től intézményi szinten megszakadt a rádió nyelvével való rendszeres foglalkozás (eltekintve a hivatásos beszélők szükséges képzésétől). Az egri kiejtési konferencia határozata, mely szerint el kellett volna érní, hogy beszédhibás ember sem szerzőként, sem riportalanyként, sem pedig más minőségben ne kerülhessen mikrofon elé, utópiának bizonyult.

A hatvanas évek második felében először próbálkozások, helyi kezdeményezések, majd országos mozgalommá terebélyesedő rendezvény-sorozatok irányították a közfigyelmet a szép magyar beszéd ügyére. A PÉCHY BLANKÁTól még 1960-ban alapított Kazinczy-díj, később az iskolai versenyek mind többször jelentkeztek hírek, tudósítások, beszámolók formájában a napilapok hasábjain. Ezek nagy része azonban nem igazi nyelvművelő cikk, hanem információkat közlő írás.

A sajtó nyelvművelését áttekintve kiemelésre kíváncznak az 1971 és 1975 közötti évek, mivel a legtöbb beszédművelési tárgyú cikk ekkor jelent meg (pl. 1971: 31, 1973 és 1974: 27–27; az összes nyelvi írás 11%-a, akárcsak 1967-ben). A közlemények érintik a legkülönbözőbb szakterületeket,

például: a beszédtempó (Magyar Ifjúság 1973. 52.), az idegen nevek (Magyar Nemzet 1973. nov. 7. stb.), a betűszók (Rádió- és Televízióújság 1973. 38.), a hangsúlyozás (Magyar Nemzet 1973. ápr. 4. és 15.), az e – ë megkülönböztetése (Dunántúli Napló 1973. máj. 3., Élet és Irodalom 1974. szept. 7. stb.), a részleges hasonulás és az összeolvadás ejtése (Rádió- és Televízióújság 1974. 42.), valamint sok egyéb téma.

Úgy tűnik azonban, mintha a cikkírók ekkor mindent elmondtak volna, mivel a következő évtől hirtelen megcsappant a beszédtechnikai-kiejtési cikkek száma. Arányuk 1976-ban 3% alá csökkent, de ez már a gyér példaanyaggal jellemezhető utolsó időszakba tartozik.

2.3.1. A sajtóval ellentétben a rádió nyelvi műsoraiban a korábbi szinten maradt a hangtani témák feldolgozása: az Édes anyanyelvünk továbbra is alkalmanként szólt a helytelenségekről, illetve a tájnyelvi sajátosságokról. A 1972-ben meginduló Magyarán szólva még csupán elvétve érintette ezt a tárgykört, rovatai, sorozatai más területeket céloztak meg. Az intézmény nyelvi tevékenységének másik oldala, a szervezett és szakszerű irányító munka még továbbra is hiányzott 1975 előtt, bár bizonyos haladás történt – szintfelmérések, helyzetelemzések (pl. DEME LÁSZLÓ–FERENCZY GÉZA–GRÉTSY LÁSZLÓ–SZATHMÁRI ISTVÁN–WACHA IMRE: A rádióbe-mondó beszéde. Az MRT Tömegkommunikációs Kutatóközpont Szak-könyvtára 21. kötet, 1973.) –, és egyre többen sürgették a hivatalos lépéseket, azaz a nyelvi bizottság létrehozását.

A televízió idevágó munkásságáról nincs érdemleges adat.

2.4. 1976–1985. A sajtóban tovább tartott a hangtani írássok számának meglepő csökkenése. Amíg a hetvenes évek első felében évente megjelent 300-400 cikkből 20-30 sorolható ide, 1976-tól 1980-ig 400-500-ból mind-össze 10-15. Ekkortájt a rendszertelenség és az esetlegesség jellemezte tárgykörünket. 1980 után viszont megszorodtak az idegen szavak és tulajdonnevek kiejtési nehézségeit taglaló közlemények (bővebben l. alább a 3.2. pontban).

A kiejtési kérdések sajtóbeli tárgyalásának visszaszorulása érthető: az írásban történt elemzések nem tudják pontosan rögzíteni, az átlagember számára érzékletesen bemutatni például a mondatfonetikai eszközök alkalmazásának sajátosságait. 1976-tól pedig már a rádióban és a televízióban a korábbinál összehasonlíthatatlanul nagyobb teret kaptak ezek a problémák. A Beszélni nehéz! című műsor teljes egészében a mindaddig elhanyagolt részterületre irányította a figyelmet, a Magyarán szólva pedig már szintén foglalkozott vele. A televízióban A nyelv világa elnevezésű sorozatban többször visszatérően jelentkeztek e téma átfogó elemzésével (pl. 1981–82-ben négy adásban).

A műsorokon kívül mindkét intézményben az előző periódusnál nagyobb figyelmet szenteltek a beszédtechnikai képzésnek. Hosszú előkészületek után a Magyar Rádióban megalakult a Nyelvi Bizottság (1976 októ-

berében) s kilenc albizottsága. Igyekeztek távortartani a mikrofontól a rosszul beszélőket, fogalmazókat (követelménymínimum), illetőleg rendszeresen javaslatot tettek a rádió elnökségének a káros nyelvi jelenségek megszüntetésének módjára (műsorok nyelvi vizsgálata). Fáradozásuk nem hozta meg a várt sikert: a későbbi elemzések a beszédtechnikai helyzet rosszabbodásáról tanúskodnak (pl. DEME LÁSZLÓ: A beszédkultúra helyzete a Magyar Rádióban, a rádió szerepe a magyar beszédkultúrában. Belső anyag. 1982.). Hamar világossá vált, hogy törődni kell a televízió hivatásosainak beszédjével is. Szakadék keletkezett bizonyos műsorok túl lezser beszédmódja, nyelvezete és a kötöttebb bemondói nyelvhasználat között. A bemondók, riporterek alapvető képzésén túl azonban nem sikerült létrehozni külön nyelvi bizottságot e nagy intézményben, bár 1983-ban a belső munkatársakból szerveződött egy ideiglenes gárda, melynek eredményei meglehetősen szerények voltak. LŐRINCZE LAJOS és GRÉTSY LÁSZLÓ vezetésével csak 1987-ben látott munkához a Magyar Televízió Nyelvi Bizottsága.

3. A cikkek, adások témák szerinti csoportosítása

3.1. A magyar szavak kiejtése

3.1.1. A rövid és a hosszú magánhangzók megkülönböztetése. 1954 után mindvégig szerepelt a sajtóban a gyakoribb tipushibák bemutatása: *bura, bölcsőde, elodáz, kormány, Körös – Körös, körút, öv, zug – züg* stb. Az ingadozásnak nemcsak az az oka, hogy egyes tájnyelvekben a köznyelvi normától eltérő forma honosodott meg, hanem az is, hogy az írógépek betűkészletéből hiányzott néhány magánhangzó. 1965-től sorozatosan figyelmeztettek erre a nyelvművelők, míg végre rendeződött a helyzet (pl. Magyar Nemzet 1965. okt. 31. stb.)

3.1.2. A zárt *ē* – *ö* hangváltozatú szavak. Az előző pontban foglaltaknál ugyan ritkábban szóltak erről a témáról, de a sajtóbeli cikkek általában csoportosan jelentkeztek, és a kérdés fölvetése vitát kavart. (A rádióban és a televízióban különösebben nem mutatkozott meg ennek tárgyalása.)

Először a rádió műsorai kapcsán figyeltek föl az *ē* – *ö* megkülönböztetésére a vizsgált anyagban (Magyar Rádió c. hetilap, 1954. dec. 6–12). Említésre méltó vita zajlott le ugyanerről tíz évvel később (Magyar Nemzet 1964. nov. 21., dec. 6., 13., 30.). A legnagyobb vihart BODOLAY GÉZA 1974-ben közölt állásfoglalása váltotta ki, melyben az *ē* használata, terjesztése és írásban való megkülönböztetése mellett kardoskodott (Élet és Irodalom szept. 7. és Magyar Nemzet szept. 8.). Hét hozzászólásban a legkülönbözőbb nézetek ütköztek (pl. Magyar Nemzet nov. 10., dec. 8., 1975. febr. 9. stb.). BODOLAY 1983-ban is hangot adott véleményének (Élet és Tudomány 469).

Az *ē* – *ö* hangváltozatú szavakkal a sajtón kívül a rádió is foglalkozott (pl. Magyar Hírlap 1977. ápr. 23.; Nyelvünkéről néhány percben c. műsor, 1985.; stb.).

3.1.3. A mássalhangzók időtartamának megkülönböztetése. A magánhangzókhoz képest jóval ritkábban szóltak a rövid és a hosszú magánhangzók jelentésmegkülönböztető szerepéről, illetve pontos ejtéséről. Típuspéldák: *közé* – *közzé*, *épen* – *éppen*, *tol* – *toll*; *japán*, *bakancs*, *köpeny*, *pirosan*, *bölcsesség*, *ízig-vérig* (pl. Élet és Tudomány 1968. 826 stb.).

3.1.4. A hasonulás és az összeolvadás ejtése. Szintén elvértve került a lapokba erről szóló cikk, és a rádióban, televízióban sem foglalkoztak vele. Megemlítendő GRÉTSY LÁSZLÓ és TIMÁR GYÖRGY vitája a *t + s* és a *d + s* betűkapcsolatok ejtéséről (Rádió- és Televízióújság 1974. 42., 44., 48.).

3.1.5. A *ch* és a szó végi *h* ejtése. A lapokban többször felhívták az olvasók figyelmét a *céh*, *méh* típusú egytagú szavakra (pl. Élet és Tudomány 1959. 9; uo. 1968. 826; Hajdú-bihari Napló 1964. ápr. 3.; stb.). A *ch*-t tartalmazó (idegen) szavakról ritkábban esett szó (pl. Élet és Tudomány 1964. 36.).

3.1.6. A sajtóban elvértve, a Magyarán szólva rádióműsorban gyakrabban foglalkoztak azzal az élőbeszédben sűrűn előforduló hibatípussal, amikor a pongyola ejtémód miatt kiesik valamely hangkapcsolat egyik eleme (pl. Élet és Tudomány 1965. 279; Magyarán szólva 1982., 1984. stb.).

3.1.7. Régies betűt tartalmazó családneveink. Kiejtésük tárgyalása összekapcsolódott a bonyolult helyesírási tudnivalók magyarázatával. A példák többsége 1970 előtti: *Balás* (Édes anyanyelvünk rádióműsor 1961.), *Károlyi* – *Károli* (Élet és Tudomány 1962. 36.), *Dessewffy* (Magyar Nemzet 1970. jan. 28.) stb.

3.2. Az idegen szavak kiejtése

A hatvanas évektől mind nagyobb gondot jelentett a nyelvünkbe érkező idegen szavak megfelelő ejtése, az utazási lehetőségek bővülésével pedig káros modorosságok mutatkoztak az addig magyarosan ejtett, közkeletűvé vált (volt idegen) szavak, illetve jövevényszavak ejtésekor. A sajtóban, a rádióban és a televízióban a kiejtéssel foglalkozó cikkek, műsorok jó része e témát dolgozta föl. Például a lapokban 1965-ben közölt hangtani tárgyú írások 35%-a, az 1970-eseknek 30%-a elemezte az idegen szavak ejtémódját.

1955 előtt alig-alig jutott a lapokba ilyen témájú cikk. Amikor az idegen szavakról volt szó, inkább azok szóhasználati, helyesírási és értelmezési gondjai kerültek előtérbe, a kiejtéssel nem sokat törődtek (pl. *cen-ténárium* – Magyar Nemzet 1948. febr. 8.).

Az ötvenes évek közepéig kevésbé volt meg az igény az idegen szavak ejtémódjának egységesítésére, és a túlzott pontoskodás sem jellemezte hazai kiejtésünket, hiszen kevés lehetőség nyílt az idegen nyelvek alapos elsajátítására. Nem jelentkezett külön témaként a magyarba került orosz szavak ejtésének (illetve írásának) sok-sok buktatója sem. 1957 után viszont megváltozott a helyzet.

Példák: *frank, cowboy, fotel – fotőj, maneken – manöken, Odessza – Ogyessza, svájci – svájci, facsimile, plasztik – plesztik, computer – kompu-ter, grape fruit (ma: grépfrút), aerodinamika, Brescia, aerobic, talkshow* stb.

A színvonalas rovatot működtető lapok tudatosan figyelemmel kísérték ezt a gyorsan változó nyelv művelő területet: említésre méltó az Élet és Tudomány, valamint a Hajdú-bihari Napló gyakori jelentkezése ebben a témában. A Magyarán szólva rádióműsor több rovatában tűntek föl az idegen szavak kiejtési gondoljai: Nyelvörkődés Időszerű szómagyarázatok, Ki ne mondja! A televízió sorozatai közül A nyelv világa önálló adást is szentelt témánknak (1980).

Kiemelendő az Élet és Tudomány 1975-ös rovata, a Hogyan írjuk – miképp mondjuk? BOTOS IMRE szerkesztésében ötvenszer szolgált az idegen tulajdonnevek és közzók ejtésének magyarázatával (pl. *Berlinguer, Martin Dzur, Le Duan, Thatcher* stb.). A rovat érdeme, hogy még idejében tisztázta a politikai életben éppen időszerű új nevek helyes kiejtését.

3.2.1. Az idegen betűszók kiejtése. A napisajtó első ízben 1965-ben foglalkozott vele (Hajdú-bihari Napló okt. 24.), de később gyakran vitatkoztak egymással nyelvészek és laikusok arról, hogy az idegen kiejtést kövessük-e, vagy a magyar betűzés rendje szerint mondjuk a nemegyszer gondokat okozó nyelvi alakulatokat. Elvi vita zajlott le 1967–68-ban: ekkor többen a magyaros kiejtést ajánlották (SZILÁGYI FERENC: Rádió- és Televízióújság 1967. dec. 4–10.; Élet és Tudomány 1967. 1447; FERENCZY GÉZA: Élet és Irodalom 1968. 5.), bár ellenvélemény és áthidaló megoldás is akadt, tudniillik az idegen forma lefordítása nyelvünkre (PINTÉR SÁNDOR: Rádió- és Televízióújság 1967. okt. 23–29.).

Öt évvel később FERENCZY újból fölvetette a kérdést: idegenmajmolásnak nevezte, hogy a betűszókat eredeti formájukban ejtik a rádióban (Rádió- és Televízióújság 1973. 36.). Elveit támogatta BAJOMI LÁZÁR ENDRE (uo. 38.) és PETŐ GÁBOR PÁL (uo.), végül FERENCZY összefoglalta a tanulságokat (uo. 41.). Ennek ellenére a tömegtájékoztató eszközökben továbbra is ragaszkodnak – az egyébként már megszokott, tehát hagyományos – idegen formához, illetőleg megmaradtak a kifogásolt következetlenségek (BBC, CIA, FBI – WHO – NATO). A témára még később is visszatértek (pl. Élet és Tudomány 1976. 1133).

3.3. A mondatfonetikai eszközök alkalmazása. 1954-től a sajtóban meglepően magas azoknak a cikkeknek az aránya egy-egy év nyelvi közleményeinek sorában, amelyek a mondatépítés testetlen eszközeivel foglalkoztak. Például a kiejtési-hangtani tárgyú írásoknak 1954-ben 25%-a, 1956-ban 50%-a, 1967-ben 23%-a, 1978-ban közel 70%-a (!) sorolható ebbe a pontba. Amíg az ötvenes években előszeretettel vizsgálták a színpadi beszéd sajátosságait, 1960 után már jóval ritkábban tértek ki rá, sőt még a színkritikák, filmkritikák sem törődtek vele súlyának megfelelően.

Ekkortól kezdve azonban gyakori téma volt a rádióban és a televízióban megszólalók beszéde, majd később mindinkább a közéleti szereplés fórumain tapasztalható helytelenségek kerültek a középpontba. Megnőtt a szerepe a retorika tanításának, és a beszédtechnikai ismeretek elsajátítása, helyes alkalmazása nem szűkölt le egyes rétegekre (színészek, bemondók, hivatásos beszélők stb.), ezért is kísérhette nagyobb érdeklődés ezt a területet. Hiánypótlás volt ez, az iskolából száműzött retorikai képzés utólagos pótlása.

A rádió *Beszélni nehéz!* műsora 1976-os indulásától kezdve nagyszerűen kihasználta e téma feldolgozásában a kínálkozó összes lehetőséget. A sajtóbeli elszórt közlésekkel szemben kéthetenkénti állandó fóruma lett a hangzó beszéd vizsgálatának, így az igényes megszólalás eszközeit megismerhette a legszélesebb nyilvánosság is.

A televízióban először a Nyelvi figyelő szentelt kellő figyelmet a mondatfonetikai eszközöknek, de nem külön adásban, hanem a témákhoz illeszkedve (pl. a nyilvános beszéd: 1973/4.; hozzászólás, felszólalás: 1974/1. stb.). Később MONTÁGH IMRE két sorozata, a *Beszédművelés* és az *Útravaló* (1984) önállóan is feldolgozta a hangsúly, a hanglejtés, a beszéd-dallam, a szünet stb. sajátosságait. E műsorok videoszalagon továbbra is hozzáférhetők, és jól felhasználhatók az oktatásban az alapfoktól a felsőfokig.

3.3.1. *Példák a sajtóból.* 1954 után többek között az alábbi helyeken foglalkoztak a színészi beszéd technikájával: Debreceni Néplap 1954. ápr. 22., Népművelés 1955. jan., Magyar Rádió 1956. jún. 17–23.; stb. Figyelemre méltó a Színház és Filmművészet hasábjain folytatott vita, amelyben elvetették a „színpadias nyelvjárást”, szóltak a pátoszos előadásról, elemezték egyes színészek kiejtési hibáit (1954. ápr.; 1956. febr., ápr., máj. stb.).

1960 utáni témák: a helyes hangképzés, a helyes légzés, az összetett mondatok hangsúlyozása, a nyomaték, a módosítószók hangsúlyozása, az érthetőség feltételei, a hanyag beszéd akusztikai és társadalmi okai, a szónokképzés (a hetvenes években sok írás), a beszédtempó, a *Beszélni nehéz!* rádióműsor kapcsán a hangsúlyozás titkai stb.

A korábban jelzett 1978-as esztendőben sok és változatos cikk jelent meg, például: a hangképzés menete (*Magyar Tudomány* 11.), a helyes légzés (*Kelet-Magyarország* febr. 26.), a hangszín érzelmfejező ereje (uo. márc. 5.), az egyes szófajok hangsúlyozási sajátosságai (uo. szept. 24.Ö, rádióbeli hangsúlyozási vétségek (*Rádió- és Televízióújság* 15.), hibás hanglejtésformák (uo. 24.), furcsa modorosságok (*Élet és Irodalom* dec. 9. és *Magyar Hírlap* szept. 16.) stb.

3.4. **Egyéb témák.** Az eddigiekből kitűnik, hogy milyen változatos volt és mennyiféle területet ölelt föl a közlemények és adások anyaga. Akadtak viszont olyan témák, amelyekről ritkábban szóltak. Ilyen, rövid ideig időszerű tárgykör volt az ötvenes években a mozgalmi hangsúly és

hanglejtés (pl. Debreceni Néplap 1954. dec. 25.). A hatvanas évektől alkalmanként vizsgálták a beszédtechnikai oktatás szerepét, fölvilágosítást adtak a beszédhibák javításának mikéntjéről (pl. Élet és Tudomány 1968. 1978), a beszédhibás gyerekek hátrányos helyzetéről (Magyar Hírlap 1969. okt. 26.), a szociális helyzet és a beszéd összefüggéseiről (Valóság 1972. 2.), a tanári beszédéről mint kapcsolatteremtő eszközzel (Köznevelés 1971. 11.).

3.5. Kevesellhetjük a sajtóban a tájnyelvi ejtésformákkal foglalkozó cikkeket, pedig még 1960 előtt biztatónak tűnt a helyzet. Utána azonban visszaesett az érdeklődés, megnőtt viszont a szókészlet elemeinek gyűjtéséről közölt híradások száma.

Más a helyzet a rádióban és a televízióban. Az Édes anyanyelvünk műsorából sohasem hiányoztak az efféle elemzések, bár a többi programban nem kerültek szóba hasonlóképpen. A televízióban A nyelv világa témái többször érintették a tájnyelvek problémáit, s különösen 1980 után önálló adásokat is szenteltek a témának. A Tiszta szóval című sorozat pedig teljes egészében a tájnyelvekkel foglalkozott.